ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԵՊՀ ԻՐԱՎԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ ՊՐՈՖԵՍՈՐԱԴԱՍԱԽՈՍԱԿԱՆ ԿԱԶՄԻ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻ ՆՅՈՒԹԵՐԻ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

2(2) 2018

Երևան - 2019

Հրատարակության է երաշխավորել
ԵՊՀ գիտական խորհուրդը

Գլխավոր խմբագիր՝
իրավ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր,
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս Գ. Ս. Ղազինյան

Գլխավոր խմբագրի տեղակալներ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Մ. Հայկյանց
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Կ. Ա. Գևորգյան
Խմբագրակազմ՝
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Հ. Գաբուզյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ս. Ա. Դիլբանդյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Ա. Գ. Վաղարշյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Հովհաննիսյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Վ. Ստեփանյան
իրավ. գիտ. դոկտոր,
պրոֆեսոր Վ. Դ. Ավետիսյան
իրավ. գիտ. թեկնածու,
դոցենտ Վ. Ն. Այվազյան

Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական
համալսարան

Խմբագրության հասցեն՝ ՀՀ,
0025, Երևան, Ալեք
Մանուկյան 1, ԵՊՀ
իրավագիտության
ֆակուլտետ:
Հեռ.՝ (060) 71-02-43

Էլ. կայք՝ publications.ysu.am
publishing.ysu.am

Խմբագրությունը կարող է
հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով
հեղինակների
տեսակետներին:

e-mail: law@ysu.am
Տպագրական 29 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 100
Հանձնված է շարվածքի՝
15.01.2019
Հանձնված է տպագրության՝
02.05.2019

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Արթուր Վաղարշյան
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԵՎ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ ԳՈՐԾՈՒՄ..... 7
Ալվարդ Ալեքսանյան
ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԺԴԵՀԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՀԱՅԱՑՔՆԵՐԸ .. 17
Կարեն Ամիրյան
ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴՅՈՒՆԱՎԵՏՈՒԹՅԱՆ ԲԱՐՁՐԱՑՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 29
Հայկ Մարտիրոսյան
ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ... 41
Վիկտորյա Օհանյան
ՑԱՆԿԱԼԻ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԽԹԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ. ՓԱՓՈՒԿ ՈՒՂՂՈՐԴՄԱՆ ՏԵՍՈՒԹՅԱՆ (NUDGE THEORY) ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 49
Վարդան Այվազյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՐԳԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 65
Անահիտ Մանասյան
ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀԱՃԱԽԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՐԴԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ՄՏԱԾՈՂՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 79

Սամվել Մուրադյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԽԱԽՏՈՒՄՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱՆՑ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ 93
Գևորգ Դանիելյան
ԵՐԵԽԱՅԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ 111
Կարեն Հակոբյան
ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՉԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԱՐԺԵՔԸ 129
Հասմիկ Ենգոյան
ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿՈՂՄԻՑ ՎԵՐԱՀՍԿՎՈՂ ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐԻ ԳԾՈՎ ԺԱՄԿԵՏԱՆՑ ՊԱՐՏԱՎՈՐՈՒԹՅՈՒՆԸ ՈՐՊԵՍ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՆՈՒՄՆԵՐԻՆ ՄԱՄՆԱԿՑԵԼՈՒ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻՑ ԶՐԿԵԼՈՒ ՀԻՄՔ 141
Սայադ Բաղալյան
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՄՐԱԳՐՈՒՄԸ ԵՎ ԿԱՏԱՐԵԼԱԳՈՐԾՄԱՆ ՈՒՂԻՆԵՐԸ 150
Արսեն Հովհաննիսյան
ՀԱԿԱՄԱՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱՐԳԵԼՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 162
Արմենուհի Չիֆլիկյան
ՎԻՐԱՎՈՐԱՆՔԻ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 176
Սոնա Թևանյան
ԷԼԵԿՏՐԱԷՆԵՐԳԻԱՆ ՈՐՊԵՍ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՕԲՅԵԿՏ 190
Վահե Հովհաննիսյան
ՎՆԱՍԻ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄԸ ՈՐՊԵՍ ՈՂՋԱՄԻՏ ԺԱՄԿԵՏՈՒՄ ԳՈՐԾԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԽԱԽՏՄԱՆ ԲԱՑԱՍԱԿԱՆ ՀԵՏԵՎԱՆՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱՑՄԱՆ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԿԱՌՈՒՑԱԿԱՐԳ 203

Սերգեյ Մեղրյան
ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՈՒՅԹԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆ ՕՐԵՆՍԳՐՔՈՒՄ (ԳՈՐԾՈՂ ԿԱՐԳԱՎՈՐՈՒՄԸ ԵՎ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՓՈՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ) 216
Аида Искоян
ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ И ОХРАНЫ РАСТИТЕЛЬНОГО МИРА СЕНОКОСОВ И ПАСТБИЩ 238
Տիգրան Մարկոսյան
ՀԱՅՑԱՅԻՆ ՎԱՂԵՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹՅԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 250
Օլիմպիա Գեղամյան
ՈՌՈԳՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՄԱՍՆԱԿՑԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏՆ ՈՒ ԱՌԿԱ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ-ՈՒՄ ... 262
Հեղինե Գրիգորյան
ՋՐՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԹՈՒՅԼՏՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ ՀՀ-ՈՒՄ. ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐ 276
Տիգրան Խաչիկյան
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԱԿՏԵՐԻ ԻՐԱՎԱՉԱՓՈՒԹՅԱՆ ԴԱՏԱԿԱՆ ԳՆԱՀԱՏՈՒՄԸ ԳՈՐԾԻ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԻ Ի ՊԱՇՏՈՆԵ ՊԱՐԶՄԱՆ ՄԿԶԲՈՒՆՔԻ ԻՐԱՑՄԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍՏՈՒՄ 292
Աշխեն Ղարսլյան
ՎՃՌԱԲԵԿ ԲՈՂՈՔԱՐԿՄԱՆ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 302
Աննա Մարգարյան
ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԱՆՉԱՓԱՀԱՍԻ ՀԱՆՑԱՎՈՐ ԿԱՄ ՇԵՂՎՈՂ ՎԱՐՔԱԳԾԻ ՁԵՎԱՎՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՑՈՒՄ 320

Աննա Վարդապետյան
ԲԼԱՆԿԵՏԱՅԻՆ ՆՈՐՄԵՐՈՎ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՈՐԱԿՄԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ..... 335
Ժենյա Ստեփանյան
ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՌԵՑԻԴԻՎԻ ԵՎ ԴԱՏՎԱԾՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԱՐՑԵՐ 352
Գոհար Հակոբյան
ԸՆՏԱՆԻՔՈՒՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԿԱՆԱՆՑ ԴԵՄ ԲՌՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՔՐԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՎՈՒԹՅԱՆ ԱՌԱՆՁԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ 370
Սամվել Դիլբանդյան
ՆԱԽԱՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՏՎՅԱԼՆԵՐԻ ՀՐԱՊԱՐԱԿՄԱՆ ԱՆԹՈՒՅԼԱՏՐԵԼԻՈՒԹՅՈՒՆԸ 386
Սերգեյ Մարաբյան
ՀԵՏԱԽՈՒԶՄԱՆ ՄԵՋ ԳՏՆՎՈՂ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼԵԼԸ՝ ՈՐՊԵՍ ՀԵՌԱԿԱ (ՄԵՂԱԴՐՅԱԼԻ ԲԱՑԱԿԱՅՈՒԹՅԱՄԲ) ԿԱԼԱՆԱՎՈՐՄԱՆ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔ ՀՀ ՔՐԵԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ (ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐԻ, ԳՈՐԾՈՂ ՕՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԴԱՏԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ)..... 396
Վահե Ենգիբարյան
ՔՆՆՉԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՐԻՄԻՆԱԼԻՍՏԻԿԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ 415
Նելլի Աղաբաբյան
ԱՆՉԱՓԱՀԱՍ ՏՈՒԺՈՂՆԵՐԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԻ ԵՎ ՕՐԻՆԱԿԱՆ ՇԱՀԵՐԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐ 430
Արման Սարգսյան
ԵՎՐԱՍԻԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԻՐԱՎԱՆՈՐՄԵՐԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐ 454

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Հայկ Մարտիրոսյան
ԵՊՀ պետության և իրավունքի տեսության ու պատմության ամբիոնի դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու

Անկախության տարիների պետական կառավարման փորձի վերլուծությունն ավելի քան ցայտուն է դարձնում կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման անհրաժեշտությունը: Ակնհայտ է, որ այլ գործոնների շարքում պետական կառավարման համակարգի անկատարությամբ պետք է բացատրել այն իրողությունը, որ հանրային կյանքում համակարգային բնույթի մի շարք արատներ քայքայում են պետականության հիմքերը: Քառորդ դարվա անկախության պատմությունն իր վկայություններով ավելի քան բավարար է պետական կառավարման համակարգի արդյունավետության բարձրացման անխուսափելի անհրաժեշտությունը գիտակցելու և նպատակադրված ու հաշվարկված քաղաքական, տնտեսական և իրավական մեխանիզմներ կիրառելու համար: Այս առումով պետք է արձանագրել, որ պետությունը հասարակության հանրային կյանքի բնականոն կենսագործունեությունն ապահովելու համար անհրաժեշտ իրավական, քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և հոգևոր համակարգ է, որի կենսագործունեությունը պայմանավորված է հանրային կյանքի մասնակից բոլոր ինստիտուտների և նրանց միջև գործող փոխհարաբերությունների ամբողջականությամբ: Վերոնշյալ գործոնների արդյունավետ համադրման տարբերակի ընտրությունը կնպաստի պետական կառավարման արդյունավետության ապահովմանը:

Յուրաքանչյուր անհատ կենսագործունեությունն ապահովելու նպատակով կարիք ունի որոշ անհրաժեշտությունների, որոնք ոչ այլ ինչ են, քան հանրային բնույթի ծառայություններ և ընդգրկում են հանրային կյանքի բոլոր ոլորտները՝ կրթությունից մինչև ազգային անվտանգություն: Այսինքն՝ դրանք այն ծառայություններն են, որոնց կարիքն ունի հասարակության յուրաքանչյուր անհատ, և

առանց դրանցից անարգել օգտվելու արժանապատիվ կյանքով ապրելու քաղաքացու իրավունքը կվերածվի ձևականության: Սեփական ջանքերով նման անհրաժեշտությունների ձևավորումը և՛ անհնար է, և՛ ոչ արդյունավետ: Այդ ծառայությունների կազմակերպման նպատակով պետության մեջ ձևավորվում են պետական մարմիններ, որոնց առաքելությունը քաղաքացուն հանրային բնույթի որակյալ և մատչելի ծառայությունների մատուցման կազմակերպումն է: Վերոնշյալ մարմինների գործունեության հաջողության գրավականը վերջիններիս կողմից իշխանության իրացման շրջանակում ընդունվող որոշումների պարտադիրությունն է բոլորի համար: Ընդ որում՝ խոսքը բացառապես քաղաքական որոշումների մասին է, այսինքն՝ հանրային կյանքի ոլորտներում հանրության սպասելիքները բավարարելու նպատակով ընդունված որոշումների: Սրանում արտացոլվում է «իշխանությունը ժողովրդի համար» կարգախոսի իրավաքաղաքական բովանդակությունը: Միևնույն ժամանակ իշխանության իրականացումը վերացական գործընթաց չէ, այլ կոնկրետ պաշտոնյայի կողմից իրականացվող անձնավորված որոշումների ընդունմամբ պայմանավորված գործընթաց: Տրամաբանական է, որ որոշումներ կայացնելիս պաշտոնյաներն առաջնորդվում են խնդիրների կարգավորման վերաբերյալ սեփական պատկերացումներով և մեկնաբանություններով, իսկ երբեմն նաև ենթադրյալ արդյունքի նկատմամբ սեփական ակնկալիքների գայթակղությամբ: Արդյունքում պետական իշխանության զուգորդումն անձնավորված բնույթով կամ վերջինիս դուալիզմը կարող է լուրջ խոչընդոտ դառնալ պետական իշխանության արդյունավետ իրականացման ճանապարհին:

Վերջին ժամանակներս մեծ տարածում է գտել այն մոտեցումը, համաձայն որի՝ պետական իշխանության արդյունավետ իրականացման գլխավոր գրավականը որպես հակակշիռ հանդես եկող քաղաքացիական հասարակությունն է: Այս տեսանկյունից դիտարկելիս նժարի մի կողմում իրական իշխանությունն է կամ ուժը, իսկ մյուս նժարին՝ հեղաշրջումներ գեներացնող հասարակությունը, որը զուրկ է այլ միջոցներից:

Արդյունքում պետական իշխանության արդյունավետությունն ապահովելու տեսանկյունից որպես հիմնական գրավական հանդես

է գալիս իշխանության մարմինների կազմակերպման զսպումների և հակակշիռների մեխանիզմը:

Միաժամանակ պետական իշխանության արդյունավետության կարևոր գրավականներից է ժամանակի պահանջներին համապատասխանող քաղաքական, տնտեսական և իրավական համակարգային խնդիրների լուծումը: Ժամանակակից աշխարհում դժվար է տարանջատել տնտեսությունը քաղաքականությունից՝ նույնիսկ աշխարհաքաղաքական գործընթացներում: Փաստ է, որ զարգացած երկրների հաջողության անկյունաքարը հիմնարար գիտությունների և բարձր տեխնոլոգիաների վրա հիմնված տնտեսությունն է: Առաջատար երկրներում գիտության և բարձրագույն կրթության զարգացումը տնտեսության առաջընթացի հիմնական երաշխիքն է, հետևաբար՝ գիտության և հատկապես հիմնարար գիտության զարգացումը գիտատար ապրանքի, բարձր տեխնոլոգիական տնտեսության ստեղծման գլխավոր գործոնն է: Երկրի գիտության ոլորտի զարգացումը կոչված է ապահովելու համախառն ներքին արդյունքի կայուն աճ: Պետության կողմից գիտության կառավարումը պետք է ներդաշնակվի կրթության և մշակույթի ոլորտներում իրականացվող քաղաքականության հետ: Քաղաքական և տնտեսական առաջընթացի համար գլխավոր նախապայմանը մարդկային կապիտալն է: Ցավոք այս առումով Հայաստանում վերջին տարիներին արձանագրվել են բացասական միտումներ՝ պայմանավորված արտագաղթով և ծնելիության նվազման միտումներով: Ինչպես կանխատեսել են Համաշխարհային բանկի փորձագետները, իրողությունների նման շարժի պայմաններում մինչև 2050 թվականը Հայաստանի բնակչությունը կնվազի մոտ 24%-ով, իսկ 5-14 տարեկան բնակչությունը տարեկան կնվազի 0.83%-ով, ինչի արդյունքում վերոնշյալ ժամանակահատվածում 47%-ով կպակասի հիմնական կրթության ձգտող անձանց թիվը: ՄԱԿ-ի մարդկային կապիտալի վերաբերյալ զեկույցներից հետևում է, որ դրա տեսակարար կշիռն այնպիսի զարգացած երկրներում, ինչպիսիք են ԱՄՆ-ն, Ֆինլանդիան, Գերմանիան, Ճապոնիան, Շվեյցարիան, կազմում է ազգային հարստության մինչև 80%-ը:

Վերոնշյալ խնդիրների լուծումն իրապես հնարավոր կլինի պետական կառավարման համակարգի՝ ներկա մարտահրավերներին դիմագրավելու և առաջընթացին միտված տնտեսական ու քաղա-

քական հիմնադրույթների և կառուցակարգերի մշակման ու ներդրման դեպքում: Այս համատեքստում պետք է արձանագրենք ՀՀ-ում առկա վակուումային իրավիճակ, ինչի պայմաններում տնտեսական ցուցանիշների բարելավման հավանականությունը գրեթե հավասարեցված է զրոյի:

Խնդրի ողջ էությունն այն է, որ տարածաշրջանային «տնտեսական պատերազմի» պայմաններում, երբ հարևան երկրների կոմունիկատիվ հանգույցները շրջանցում են Հայաստանը, իսկ շրջափակման գործոնի ազդեցությունը տնտեսության վրա դժվար է գերագնահատել, ՀՀ-ում բացակայում են տնտեսության կառուցման հայեցակարգային մոտեցումը և այդ իմաստով նաև քաղաքական կողմնորոշիչ ազդակները: Ներկայումս աշխարհում առկա են տնտեսական համակարգերի մի շարք մոդելներ, որոնց ընտրությունը կախված է տվյալ պետության բնառեսուրսային հնարավորություններից, մարդկային ներուժի ազդեցության մակարդակից: Մոդելների տարբերությունը պայմանավորված է տնտեսության և տնտեսական գործընթացներում պետության ներգրավվածության աստիճանով և ձևով: Կամ պետությունը վերածվում է պասիվ դերակատարի՝ զբաղվելով միայն ֆիսկալ գործունեությամբ կամ, այլ կերպ ասած, հարկահավաքությամբ, կամ ներգրավվում է նաև բիզնես գործունեության ակտիվ և պասիվ գործընթացներում՝ պետական գանձարանը համալրելով նաև շահաբաժիններից ստացված եկամուտներով: Ներգավվածության ակտիվ տարբերակի պարագայում պետությունը կառավարում է տվյալ բիզնեսը, պասիվ տարբերակում՝ կառավարմամբ չի զբաղվում[1]:

Ինչպես վկայում է մի շարք երկրների փորձը, ինչպես, օրինակ, Չինաստանի Ժողովրդադեմոկրատական Հանրապետություն, Բելառուսի Հանրապետություն, Իրանի Իսլամական Հանրապետություն և այլն, պետության ակտիվ ներգրավվածությունը տնտեսության մի շարք ոլորտներում կամ, այլ կերպ ասած, բաժնետիրոջ կար-

[1] Руденко И.В., Концепции государственного регулирования экономики. Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса и перехода к инновационному развитию: матер. Третьей Всероссийской конференции с международным участием - СПб: Изд-во СПб государственного университета экономики и финансов, 2010, с. 138-139.

գավիճակով հանդես գալը էապես նպաստում է պետական եկամուտների համալրման գործընթացին, ապահովում է արդյունավետ պետական վերահսկողություն շուկայում, նպաստում փոքր բիզնեսի բեռի թեթևացմանը: Խոսքը հատկապես մեծ եկամտաբերություն ապահովող և ռազմավարական նշանակություն ունեցող ոլորտներում պետության ակտիվ ներգրավման մասին է, ինչպես, օրինակ, ԻԻՀ-ում նավթագազային ոլորտը կամ հետխորհրդային տարածքում՝ Բելառուսի Հանրապետությունում, ռազմավարական նշանակության տնտեսական օբյեկտների սեփականաշնորհման՝ օրենսդրորեն նախատեսված արգելքը: Արդյունքում նմանատիպ համակարգերով առաջնորդվող պետություններում պետական բյուջեի զգալի մասը համալրվում է պետական բաժնետոմսերից ստացվող դիվիդենտներով: Հաշվի առնելով վերջին ժամանակաշրջանում տնտեսական և քաղաքական իրողությունները՝ վերոնշյալ մոդելի ամրագրման օգտին հանդես են գալիս նաև ռուս քաղաքագետները և տնտեսագետները, իսկ տնտեսության մեջ պետության ներգրավվածության աստիճանը Ռուսաստանի Դաշնությունում պարբերաբար աճում է: Ընդ որում՝ տնտեսական գործունեության բնագավառում պետական ակտիվ մասնակցությունը հնարավորություն է ընձեռում իրապես ազդեցություն ունենալու շուկայում գնային կարգավորումների վրա, իսկ որոշ դեպքերում, ըստ անհրաժեշտության (նաև անվտանգության նկատառումներով), մասնավոր տնտեսվարողներին օբյեկտիվորեն «պարտադրելու» գնային քաղաքականություն: Այս մոդելն իրապես կապված չէ սոցիալիստական գաղափարախոսության հետ, այլ ելնում է իրողություններից՝ պայմանավորված պետության ազդեցության ոլորտների ընդլայնման անհրաժեշտությամբ: Օրինակ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում ներկայումս պետական մասնակցությամբ ընկերությունների թիվը գնալով աճում է, ինչը նպաստել է հատկապես փոքր բիզնեսի բեռի թեթևացմանը՝ կապված վերջիններիս համար հարկային մեխանիզմների դյուրինացման և դրույքաչափերի նվազեցման հետ[1]: Ընդ որում՝ պետք է փաստել, որ բիզնեսում «պետությունը վատ կառավարիչ է»

[1] Соколов М.М., Об уровне налоговой нагрузки в экономике России и о возможностях по ее снижению без сокращения налоговых поступлений, *Экономика в промышленности*, 2018, Т. 11, N 1.

արտահայտությունը խիստ գնահատողական և սուբյեկտիվ է և հաստատված օրինաչափություն չէ[1]:

Վերոնշյալ խնդիրների կարգավորման վերաբերյալ հայեցակարգային հիմնադրույթների բացը հետևանք է նաև քաղաքական պատասխանատվության իրական ասպեկտի բացակայության: Քաղաքական պատասխանատվության գործոնի իրատեսությունը ներառում է քաղաքական տարբեր համակարգեր, ինչպես, օրինակ, ընտրական գործընթացներում քաղաքական ուժերի կողմից ապագա կառավարությունների կազմի ներկայացումը և կառավարման տարբեր ոլորտներում հայեցակարգերի ներկայացման պարտադիր լինելը: Ապագա կառավարության կազմի ներկայացման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նաև ծրագրեր իրականացնող սուբյեկտների կարողությունների գնահատման անհրաժեշտությամբ, քանզի քաղաքական համակարգի ներկայիս անկատարության պայմաններում շեշտադրումը պետք է կատարել սուբյեկտների վրա՝ գոնե նախընտրական շրջանում: Ընդ որում՝ հայեցակարգերը և դրանցից բխող ծրագրերը պետք է պարունակեն տվյալ ոլորտի կազմակերպությունների զարգացման ուղղությունները, տնտեսական արդյունքներն ու ցուցանիշները և հստակ ժամկետները: Այս առումով պետք է փաստել, որ ՀՀ-ում դեռևս կայացած չեն քաղաքական համակարգի դերակատար կուսակցությունները, ինչը գոնե այսօր բացառում է գաղափարական պայքարն այս ասպարեզում: Հարց է առաջանում՝ որն է խնդրի լուծման ուղին՝ հաշվի առնելով տարածաշրջանային անվտանգության և տնտեսական զարգացման ապահովման մարտահրավերները: Հայաստանի պարագայում խնդիրն առավել քան բարդ է՝ պայմանավորված տարածաշրջանային հաղորդակցական համակարգերից օգտվելու սահմանափակումներով և պատերազմական գործողությունների իրական վտանգով: Որպես իրավիճակի բարելավման ուղի առաջարկվում է տնտեսական ագրեսիվ քաղաքականության ամրագրում, ինչպես, օրինակ, երկրում առկա բնառեսուրսային հումքանյութերի երկրորդային վերամշակման կազմակերպում և այդ ոլորտում պետական մասնակցության ավելացում: Բացի դրանից՝ անհրաժեշտ է խորը և

[1] Экономическая теория: учебное пособие / коллектив авторов; под редакцией В.М. Соколинского, 7-е изд., стер., М., КНОРУС, 2014, 464 с.

համապարփակ վերլուծությունների արդյունքում պարզեցնել հարկային դաշտը՝ հատկապես փոքր բիզնեսի համար ձևավորելով անխոչընդոտ գործունեություն՝ օրենսդրությամբ նախատեսված ծավալների և ժամկետների միջակայքում:

Հանրային կառավարման համակարգային խնդիրներից է նաև պետական կառավարման ձևի ընտրության հարցը, քանի որ արդեն իսկ վերը նշված պատճառներով քաղաքական պատասխանատվության գործոնի արդյունավետությունը ներկայումս ուղիղ համեմատական է կոնկրետ սուբյեկտի քաղաքական որակներին: Դեռևս 2016 թ. սահմանադրական փոփոխությունների գործընթացի շրջանակում տարբեր մասնագետներ պնդում էին, որ Հայաստանի պարագայում, հատկապես հաշվի առնելով քաղաքական համակարգի անկատարությունը, ժողովրդի պատմականորեն ձևավորված մենտալիտետը, նախընտրելի կառավարման ձևը եթե ոչ նախագահական, ապա գոնե կառավարման կիսանախագահական մոդելն է, որի պարագայում քաղաքական ճգնաժամերի ժամանակ իրավիճակը հանգուցալուծողի դերակատարումը վերապահված է նախագահի ինստիտուտին: Նման տրամաբանությամբ ընթացան սահմանադրահիրավական գործընթացներն Արցախի Հանրապետությունում:

СИСТЕМНЫЕ ПРОБЛЕМЫ ОБЩЕСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Гайк Мартиросян

Доцент кафедры теории и истории государства и права ЕГУ, кандидат юридических наук

Повышение эффективности системы общественного правления является важнейшей задачей, которая связана с точным урегулированием некоторых компонентов. Имеющие место глобализационные процессы приводят к необходимым срочным изменениям в этой сфере. Повышение эффективности государственного правления в большей степени связано с социально-экономическими возможностями государства, что предполагает также системные изменения.

THE SYSTEMATIC PROBLEMS OF PUBLIC MANAGEMENT IN THE REPUBLIC OF ARMENIA

Hayk Martirosyan
Docent at the YSU Chair of Theory and History of State and Law,
Candidate of Legal Sciences

Raising in effectiveness of the system of public management is nowdays an important question, which is connected with the concrete regulation of some components. The current processes og globalization urges necessities of quick changes in that sphere. Raising in effectiveness of the system of public management is mainly connected with social-economic possibilities, wich take us also to systematic changes.

Բանալի բառեր - *իրավունք, տնտեսություն, գլոբալիզացիա, կառավարում, հանրային կառավարում, համակարգային փոփոխություններ, տնտեսական համակարգ, արդյունավետության բարձրացում, բնական ռեսուրսներ:*
Ключевые слова: *право, экономика, глобализация, правление, общественное правление, системные изменения, экономическая система, повышение эффективности, натуральные ресурсы.*
Key words: *law, economy, globalization, management, public management, systematic change, economic system, raising in effectiveness, natural resource.*